

Bárth János

**BÁCSKAI
KÁNTORTANÍTÓK
KONTRAKTUSAI
A XVIII. SZÁZADBÓL**

A török kiűzése után újranepesedő Bácska helységeinek magyarsága számára a helyi öngazgatás szervezetének kialakítása és a plébániák létrehozása mellett fontos feladatot jelentett a gyerekek alapfokú tanításának megszervezése. A gazdák korán szükségét érezték annak, hogy istentiszteleteik fényét kántor éneklésével növeljék, gyerekeik számára pedig a „lelki és világi szükséges tudományokban” való alapvető jártasságot biztosítsák.¹ A világi és egyházi felsőbb hatóságok szintén szorgalmazták a tanítófogadást. Az egyházfők különösen a vallásenkölcsi nevelést, a keresztény hittanra és énekekre való tanítást tartották fontosnak.² Rendszeres tanítóképzés ebben az időben még nem volt Magyarországon.³ Így igazán művelt, pedagógiaileg képzett tanítók nem kerülhettek a bácskai iskolákba sem. A helységek jóeszmű mestereket, sok földet bejárt kiszolgált katonákat, gimnáziumi tanulmányaikat abbahagyó diákokat fogadtak meg kántortanítónak. E tanítók szellemi műveltsége általában nem terjedt túl az írás, olvasás, számolás alapfokú ismeretén. Fő követelmény volt velük szemben, hogy valamiképp értsenek a zenéhez és énekléshez.

Tanítófogadáskor a megfogadók és a jelentkező kántortanító között írásbeli szerződés (*contractus*) jött létre. E kontraktusban leírták a tanító kötelességeit és jövedelmeit. Legrészletesebben a kántori teendőket és ezek díjazását részletezték. A kántori munkával ekkor még szorosan összefüggött a tanítás. Sok kántortanító a jegyzői teendőket is ellátta.

Az alábbiakban hat bácskai tanító-kontraktust teszünk közzé a Kalocsai Érseki Levéltár anyagából. Valamennyi magyar nyelvű, és az 1760-as években íródott. Szövegüket változtatás nélkül, az eredeti helyesírás megtartásával, betűhíven közöljük.

E kontraktusok olyan bácskai helységekből készültek, ahol az 1760-as években jelentős számú római katolikus vallású magyar lakosság élt. Így Csonoplyán (Čonoplja); Újkaravukován (Bácsordas, Karavukovo); Kupuszinán (Bácskertes, Kupusina); Nemesmiliticsen (Svetozar Miletic); Óbecsén (Bečej) és Topolyán (Bačka Topola).

A kontraktusokból képet alkothatunk a tanítók korabeli munkájáról, életkörülményeiről. Láthatjuk, hogy díjazásuk rendjében megfi-

gyelhető sok közös vonás, de bérük mennyisége, jövedelmük pénzbeli és természetbeli összetevőjének aránya szinte helységenként más és más volt.

KÉL. I. Vis. Can. Csonaplya. 1770 (52. p.)

Az 1770. Esztendő Szent György Havának 27-dik napján közönséges s egygyet értő jó akarattal meg alkuttunk Nemzetes Mersey Ignáczal Templomunk Istenes és Ajtatos Szolgálatira a népnek ajtatos éneklésével föl görjesztésére, vezérlésire, az ifjuságnak Lelki és vélági Szükséges tudományokban jeles oktatására, az kiknekis maga jeles viseletiért és hivataliban Dicséretes el járásáért Esztendőnként ígértünk kész pénzü harmincz forintokat, huszon negy Posonyi mérő két szeres⁴ buzát; id est 30: f: et 24. Metr: Pos.: Tritici mixti. Azon kívül egy mérő Tiszta Buzat Ostyának⁵, Két öll fát, négy szekér kórrót füttőnek szükségire Kenyerinek Szabad őrlést, es fél Hel után való Szántó Földet és Kaszáló rétet; Melyeknek nagyobb bizonságára és ell hitelre adtuk Helsingünk Pecséttyével meg erősített Levelünket fönt irt napon és Esztendőben Csonaplán.

Birája es Esküttyej
Helsingünknek.

KÉL. I. Vis. Can. Bácsordas (Karavukova) 16. p. (1767)

Lecturis aut legi Auditoris Salutem a Domino!

Mi alább meg irattak agyuk azok által tudtára mind azoknak, valakiknek illik, hogy Cser Antalt pro Anno 1767. Mester és Cantorurunknak meg fogattuk, kiknek igaz és hiv szolgálattyaért fogunk füzetni e Következendő képpen, ugy mint:

Kész pénzt f. Rh. 30.

Minden pár Ember fél Pos. Mérő Buzát.

Szék hust No. 40 funtot.

Soot No. 20 funtot.

Fagyut No. 10 funtot.

Ol fat No. 12.

Egy darab rét vagyis füvet.

Fél napi Kender fél napi Kukoricza alá való Szántást.

Stola.

Hirdető Levél kr. 15.

Öreg temetés kr. 15.

Gyermek temetés kr. 7.

Avatás kr. 3.

Keresztelés kr. 7.

Kiért ő Kegyelmeis tartozik minden ki tetszető képpen hiven és igazán szolgálni. Melynek nagyobb biztonságára agyuk ezen le-velünket saját nevünk alá való írásával. Uj-Karavukovan⁶

Die 9^a Martii Anno 1767.

Judex Francz Serföző
Jur. Michael Kovács
Stephanus Major
Joannes Varga
Adamus Rakoncza

KÉL. I. Vis. Can. 1767. 2. k. 266. p.

Conventio Ludi Magistri

Anno 1767. die 24-ta Aprilis meg fogatta Becsületes Cameralis Kupuszina helységünk Paulai Jánost oskola Mesterünknek eszten-deig kinekis fizetése lészen úgy mint:

- 1-mo. Minden pár Embertül négy Garas
- 2-do. Minden pár embertul 1/8 buza teteivel
- 3-tio. Egy napi szántás mely szántásban maga három Posonyi mérő buzajával bevetetti.
- 4-to. Négy icze vaj
- 5-to. Husz font Soó.
- 6-to. Husz font marha hus.
- 7-mo. Harom öl fa.
- 8-vo. Valahany osztál, az az kaszaló rét gyün egy egy Gaz-danak, annyi kötel egy helen ő kegyelmenek adatik.
- 9-no. Fütőnek való nádat két kötéllel.

Hogy pedig az emberektül adandó buzáját és pénzét könnyeb-ben bé szedhesse, jelentésére és kérésére az mesternek szokott aszisztentiát mindenkor adni fogunk.

Sig. Kupuszinae die et anno ut supra.

N. N.
L. S. Judex et Jurati Praefatae
Possessionis Kupuszina.

KÉL. I. Vis. Can. Nemesmilitics. 79. p.

Mi aláb is megh irattak adgyunk tuttokra az Kiknek illik, hogy Anno 1767-mó die 14-ta Martii az Nemes Militicsi Közsség által az Kántori Hivatalra Ujvári Ferencz föll álléttat az Templomunk-hoz Kis Asszony Tiszteletire Kinek Esztendőbéli hiv szolgálattyaért lészen fizetése tudni illik.

	f	kr
1-mo Kész pénz mely is az Helségh Kaszájabul Fertály számra fogg fizetődni ötven két fo-rént a melyekből ő Kegyelme Praeceptort is fogg tartani id est	52	
2-do, Szalma és Faa helett	6	
3-tio Szalonna helett	2	50

	f	kr
4-to	Soó husz font, vaj in natura icze Olt	
5-to	Buza a Singulo pari egy véka id est fél posonyi	
6-to	Öreg Temetéstül Requiemmel	50
7-mo	Requiem nélkül	25
8-vo	Kiss Gyermek temetés	11 1/2
9-no	Bucszásért	
10-mo	Rétth és Szantó föld fél annyi mint Plébá- nos Uramnak	
	Melynek nagyobb el hiteléért adgyunk ezen Contractu- alis Levelünket Helsegh Pecséttyével megh erősétven	

Hadnagy Hajnal István és Esküttek.
Eszteendőnek pedig vége lészen
1768-dik Eszteendőben lévő
Szent György napkor.

KÉL. I. Vis. Can. Óbecse. 11. p.

Alább meg irattak adunk tudtára mindeneknek, a kiknek illik esztendi által teendő Mesternek vagyis Kantorunknak⁷ hiv szolgál-
latért égértünk harmincz három Rf. id est 33 f. minden Par Em-
bertül egy-egy véka buzát az az 1/2 Posonyit, item fél véka tava-
szit, valamint hasonló Képen ugyam minden par Embertül tizen öt
Kéve nádat, melynek nagyob erősítésére adtuk ezen levelünket.
Kezünk Kereszt vonyassára és Templomi petsétyével meg erőse-
tettet.

V. Becse die 24. Mensis Aprilis Anno 1765.

OO Becse Lakosai

Szabó Mihály
Benkó Martony
Lendvay János
Labi Pál
Kovacs Gáspár
Hujber Joseph
Szabó János
Csizmadia György
Kura Istvány
Fringay István

ex Tota Comunitas V. Becensis

KÉL. I. Vis. Can. TOPOLYA. 1765. (76. p.)

Contractus

Topolyai Cantor vagy is Orgonistának Eszteendőbeli fizetise
Anno 1765-o. Die 17-a Apr.

1. Kész Pinze 35. f. Rh.
2. Székbéli Hus font 30. Idest 30.
3. Fa egy öly.

4. Minden pár Embertül egy vika Buza.
5. Őszi Vetis Pozsonyi Mérü 3 és Tavaszi 3. Maga magjával elvetni, melyet Helsig tartozik bé Hordanyi.
6. Széna 3 szekér
7. Fél Ház hel után Kaszáló
8. Öt föl öntő örlyés
9. Vaj öt Icze.
10. Soo 15 Font.

Gyermekek tanitasatul minden minden Kantorra egy egy Gyermektül tizen Két Krajczár, idest kr. 12.

Sátoros ünnepekre is minden Pasiorul egy egy Pint bor.

Stola amint Kegyelmes Urunk ő Eminentiaja Kegyessen fogja resolválnyi.

Mely Contractusunkat Erősittyük magunk Hü Pechityivel és subscriptionkal. Sigh. Topolyae 17-a Apr. 1765.

N. N. Judex et Jur. Cameralis
Possessionis Topolya.

J E G Y Z E T E K

¹ Jellemző ebből a szempontból az óbecsei példa. Itt 1765-ben tíz írástudatlan lakos kötött kontraktust a mesterral. (KÉL. Vis. Can. Óbecse. 11. p.)

² Berauer József: *A Kalocsa egyházmegyei róm. kath. népiskolák története.* 5. p.

³ Szakál János: *A magyar tanítóképzés története.* 5. p.

⁴ Rozzsál kevert búzát.

⁵ Az ostyasütés a kántortanító kötelessége volt.

⁶ A helységet 1755-ben magyar telepések alapították a délszláv lakosságú Okaravukova szomszédságában. Az 1770. évi nagy árvíz után a magyarság innen Bogojevára (Gombos) költözött. (Iványi István: *Bács—Bodrog vármegye földrajzi és történelmi helynévtára.* II. k. 122. p.)

⁷ A szerződést Major Istvánnal kötötték. (Berauer i. m. 203. p.)

